

Konuşma Zinciri

Kızımın dinlediği müziği anlamaya çalışıyorum... Bazılarını sevdim, bazıları başımı ağrıttı... Çocukluğum, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde geçti. Kulaklarım, Türk Müziği nağmeleri ile dolu büyüdüm. Üniversitede okurken, klasik müzik konserlerine gitmeye başladım. Ama gene de, dertliyen Türk Müziği ile ağladım, mutluysen Türk Müziği ile güldüm... Yurtdışında katıldığım bir gençlik festivalinde, biz "mastika" ile oynarken, Çek'lerin klasik müzik ile kendilerinden geçmelerine şaşırıp kaldım... Her tür müziği dinlerim de, bazılarını neden daha çok severim ki acaba? Müzik kulağı olan insanlar ana dili dışındaki yabancı dilleri de çok kolay öğrenirler. Kulağı iyi olan her dili iyi öğrenir, hiç duymayan kendi ana dilini bile konuşamaz... Aileler, ancak çocuk dört-beş yaşına gelip de bir türlü konuşmaya başlamayınca "Bunda bir gariplik var" diyerek, çocuğu doktora götürür ve aslında, sadece sağır olduğunu öğrenirler.

Hiç göremediğimizi ya da, iyi göremediğimizi çabuk anlarız.

-"Anne tahtayı göremiyorum."

-"Evladım, şu gazeteyi bana okur musun?"

Çaresi de uzun yıllardır bilinir. İrili ufaklı gözlükler, rengarenk lensler vardır.

Gözlüklerini bir statü göstergesi yaparcasına göstermekten zevk alan insanlar, kulak problemlerini çözen, gözlükle benzer işlev yapan işitme cihazlarını saklamak için ellerinden geleni yaparlar. Halbuki işitme cihazı, benim diyen bir gözlükten bile daha pahalıdır.

Bu nedenlerle işitme cihazları nerede ise 'görünmez' yapılacaktır. Hatta, insanlar ameliyat riskini göze alıp kulak içine yerleştirilmesini bile isteyecekler.

Duymuyor olmak sanki ayıptır. Çok gürültülü bir ortamda konuşulanı iyi anlamasak bile, bir şeye yakıştırırız. Yapılan esprilerin çoğu duymayanlarla ilgilidir. "Mirim Akbank'a mı gidiyorsun?" "Hayır, Akbank'a gidiyorum."

Hastalık ve yaşlılık nedeniyle konuşulanları anlamamız azalsa da kimseler bilsin istemeyiz. Duymayan çocuk hep öfkeli. Her fırsatta bağırır bağırır ağlar. Sadece sağır olmasına rağmen, "Ya bu çocuk yoksa geri zekalı mı?" diye düşündüğümüz bile olur. Duymayan yetişkinler, çoğunlukla mutsuzdur. İnsanlardan uzak olmayı tercih ederler. Bilgi ve becerilerini üretime aktarmakta zorlandıkları için de mutsuzlukları artar. Oysa ki onlar, çok zeki, becerikli, iyi gören, dokunan; ama, sadece sağır olan insanlardır.

İnsana dair çok sayıda olguyu ilgilendirdiğinden duymamak çok zordur. Duymak, bedenimizin kapısının çalınması gibidir. "Kim o?" sorusu gelmedikçe, "İçeride birisi var" demeyiz. Kapımız çalınmıyorsa, neden durup dururken "Kim o?" diyelim. Ya da, kapımız hiç çalınmıyorsa neden konuşalım?

Konuşmak kendimizi ifade etmektir.

Buna şiddetle ihtiyaç duyarız. Biz iyi yapmıyorsak, iyi yaptığını düşündüklerimizi mebus yaparız, en sevdiğimiz yazar ve ya sanatçı olurlar.

Konuşabilme, yani kendini tanımlama insanoğlu için o kadar önemlidir ki, iyi konuşabilmek için neredeyse bedenimizin tamamını kullanmaktan çekinmeyiz. Ko-

nuşabilmek, çok sayıda organımızın koordine çalışmasını gerektirir. Bir kere önce iyi bir kulağın olacak, sesi iyi duyacaksınız. Daha önce bildiklerinizle karşılaştırıp anlayacaksınız. Ne yapman gerektiğine karar verdikten sonra, derin bir nefes alacak, ses tellerine kasılı veya gevşen denilecek, ağız kapanacak, diş oynayacak, dil geri çekilecek ki sen de, "Kim o?" diyeceksin. Bu zincirin herhangi bir yerindeki kopma, kendimizi ifade etmemizi engeller. En temel ihtiyaçlarımızdan birisi olan 'kendimizi tanımlama' konusunda kullanabileceğimiz konuşmayla ilgili doğa aslında esnek davranmıştır. Konuşma yeteneğimizi istediğimiz kadar, istediğimiz gibi, geliştirme şansı tanınmıştır. Bebeğin beynindeki konuşma zinciriyle ilgili yapılar, anne karnından başlamak üzere oya gibi işlenebilir. Dağın tepesinde bir musluk açtığımızı düşünelim. Akan su, önce sadece, en kolay yollardan geçerek aşağı dökülür. Su akmaya devam ettikçe eski yollar pekişir, yan dallar oluşur. Konuşma zinciri de böyle bir süreç içinde zenginleşir. Daha sonra mı? Daha sonra yapacak fazla bir şey kalmaz.

Yetişkinlik yaşlarımda daha önce hiç dinlemediğim bir müziği dinlerken, çocukluğumdan itibaren açılmış olması gereken kanallar bulunmadığından, 'çok sevdiğim şeyleri sakladığım nostalji sandığımda' da karşılaştıracak bilgiler olamadığından, kızımın sevdiği müziği dinlerken bir süre sonra başım ağrıyordu.

Hacer Erar

Derepazarı-Rize

Buldum...Ama!

"Buluşa Hazır mısınız?" başlığı altında ki yazınızı okudum. Ama bu teşvik edici, güzel sözün şimdiki gençlik üzerinde ne kadar etki bıraktığını anlamak çok da zor olmasa gerek. Şimdilerde gençlerimiz birbirlerine "uçuşa hazır mısınız?" demekten daha hoşlanıyor oldular. Neyse.

Bilim ve Teknik'i ilkokul yıllarımdan beri okur ve genelde de deneyler üzerinde dururdum. O günlerde benim için en önemli buluş, limona batırılan iki tel ile lambayı yakmak, hatta milyonlarca limonla bir kenti aydınlatmak düşüncesiydi. Sonra ne mi oldu? PİL diye bir nesnenin var olduğunu keşfettim ve lambamı artık pille aydınlatır oldum. Sonra ne mi oldu? Bilime olan ilgim erken bitti diyebilirim. Şimdi derginizi yeniden okumaya başladım. Belki de sönmüş ilgimin uyanışı bu.

İlkçağlardan beri insanlarda birşeylere inanma içgüdüünün yanında, bir gün kimsenin düşünmediği birşeyleri keşfetme ya da ayak değmemiş diyarlara ulaşma isteği vardır. İşte benim de bilimden beklediğim, ne uçan araba ne ışınlama makinesi ne de bir gezegen keşfi. Benim bilimden beklentim insanların çektiği sağlık sorunlarını, bir taraftan girip bir taraftan çıktığında "hop diye sonlandıracağız!" bir oda ya da kapı boşluğu. Çünkü dünyanın ilk zamanlardan beri yaşayan canlı organizmalarının hepsinin bugünün ve yarının en güzel buluşu olduğuna inanıyorum. Ya sizin bilimden, bilimsel buluşlardan beklentiniz ne?

Serkan Doğan

Zonguldak

Bilim, Hukuk ve Etik

*Bu dünya ile öte dünya hiç durmadan doğurur
Her neden bir ana, onun sonucu da çocuktur
Sonuç doğunca o da bir neden olur ve şaşırtıcı çocuklar doğurur
Bu nedenler kuşak kuşak üstüne eklenir;
Ne var ki bu nedenler zincirindeki halkaları görecek
Gözün çok aydın olması gerekir.*

Rumi

Bu pazar günü kitaplığıma karıştırırken üst raftan küçük ve çok eski basım bir kitap düştü. İçeriğini çoktan unuttuğum bu bilim tarihi kitabına bir göz atmak istedim. Ancak, saatler sonra okumayı bitirdiğimde düşünce tarihinde çok uzun bir yolculuğa çıktığımı anladım. Çıktığım bu yolculuk beni umut ile umutsuzluk duyguları arasında bıraktı. Son kez düşüncelerimi gözden geçirdiğim zaman umutsuzluğun daha ağır bastığını anladım ve çözümler bulmak için paylaşmak istedim.

Bilginin çok zor geliştiği, tarihinin hayli kanlı olduğu apaçık bir gerçektir bence. Birkaç örnek vermek gerekirse Sokrates ile başlayabiliriz: Sokrates, düşüncelerinden dolayı yargılanıp baldıran şerbeti içerek ölüme mahkum edilmişti. Zamanının bilim ve düşünce adamı, şerbeti içmekte bir an tereddüt etmedi. Bugün hâlâ düşünceleriyle hayatta.

Bruno'yu düşüncelerinden dolayı yakılmak suretiyle ölüme mahkum ettiler. Onun sonsuzluk, evren, kahramanlık üzerine düşünceleri hâlâ okunuyor.

Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü kanıtlayan Galileo, düşüncelerinden dolayı yargılanır ve düşüncelerinden vazgeçmeye zorlanır.

Kan dolaşımını bulan Harvey bilimsel buluşları yüzünden zulüm görmüş bir başka bilim adamıdır.

Kütlenin sakınımlı ilkesini açıkladığı "Traite Elementaire de Chimie" adlı eserini 1789'da yayımlayan Lavosier, zamanının bilim adamlarınca kabul görmediği gibi kiliseyi de rahatsız eder. 1793'de tutuklanır ve ölüm cezasına çarptırılır. Bazı tankların onun Fransa'ya şeref getirenler arasında özel yeri olduğunu söylemelerine yargıcın verdiği yanıt ilginçtir: "Cumhuriyetin bilim adamlarına ihtiyacı yoktur."

Bilim tarihinde bu örnekleri çoğaltmak olanaklı. Ancak bu tür sert yargılama ve karşı çıkmalar daha sonraki yıllarda azalarak yok olur. Artık toplumu yönetenlerin, değişen koşullara uygun olarak bilim ve düşünce adamlarına bakışları değişmiştir. Hiçbir bilim adamı açıkça bilimsel buluşlarından dolayı zor uygulanmaz. Ama bilim ve düşünce adamlarından istenen ve beklenenler değişmiştir. Bir örnek vermek gerekirse, belirsizlik ilkesinin sahibi Heisenberg'in başından geçenler ilginçtir. Hitler'in yakın dostu Himmler, kendisinden kuşkulanan genç Heisenberg'i yakın dostu Heydrich vasıtasıyla koruma altına almak ister ve yazdığı mektupta Heisenberg'in ileride kendi akademisi olan Welteislehre'ye alınabilecek yetenekte olduğunu belirtir. Himmler'in bu akademisi kendisine bağlı olan bilim adamlarından oluşuyordu ve görevleri, Himmler'in, yıldızların buzdan yapılmış olduğu savını kanıtlamaktı. Ya da en azından buna zorlanıyorlardı.

Zaman ilerledikçe bu tür taleplerin yok olduğu bir gerçektir. Ancak bir başka tehlike kapıdaydı: Halktan kopuk, sonuçları gizlenen ve kullanımı belirsiz ellerde olan bilgi tehlikesinin en büyüğü olarak yoldaydı. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında olağanüstü artan bilgi birikimi ve bu birikimin uygulamaları sonucu gelişen teknoloji başka sorunları gündeme getirmemişti miydi? Artık bilim adamları yalnızca bilim için çalışıyorlar ve baskı görmü-

yorlardı. Laboratuvarları, kitaplıkları onların yaratıcılık ve özgürlük alanlarıydı; ama kendilerinden istenen alanlarda çalışıyorlardı; kendi istedikleri konulara değil. Filozoflar da serbest kalmışlardı ve hatta uluslararası mahkemeler kurup, Vietnam'daki ABD'yi yargılayabiliyorlardı; ama bir türlü sistemi zorlayan düşünceler üretmiyorlardı. Her türlü bilgi birikimi geometrik bir hızla artıyordu. Bu hızlı gidiş içinde düşünce adamları yalnızca üretmeye, yaratıcılıklarını serbest bırakmaya başlamışlardı. İşte atomun parçalanabileceğinin bilimsel kanıtı gelmişti. Ve ilk yaratılan teknoloji ürünü atom bombası (uranyumlu mermiler) oldu. Çevre kirliliği, tükenen doğa, bilgisayarlarla depolanan özel yaşamlarla ilgili bilgiler, hormon kullanımının yaygınlaşması, kâr hırsıyla yaşanmaz hale getirilen mekanlar, bozulan mimari anlayışı, yok olan sanatlar ve insanların kendilerini ifade yollarının baskın tekellerinin eline geçmesi gibi pek çok örnek verebiliriz. Ama bilginin ortaya konması başka, kullanılması başka ellere geçmiş bir kere. İzafe teorisi yıldız savaşlarında karşımıza çıkıyordu. Belirsizlik ve tamamlayıcılık ilkesinin ilk ürünleri, askeri ve uzay savaşları teknolojilerinde kullanılıyor-

du. Her şey ne kadar değişmişti. Bağımsız insanı müjdeleyen Shakespeare'in tiradları, yerini açmaza düşen Kafka'nın insanlarına bırakmıştı. Denizlerde yol bulmanın en önemli toplumsal gereksinim olduğu dönemde Newton astronomiyle uğraşırken, yeni enerji kaynakları gereksinimi Faraday'ı tarih sahnesine getiriyordu. 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde bu üslup ve heyecan kaybolmamış mıydı? Hatta 19. yüzyıl sonundan itibaren birkaç önemli bilimsel buluştan başka dünyayı sarsacak buluş yapılmamış, son toplum filozofu Marx'tan başka, felsefi sistem ortaya koyan çıkmamıştı. 20. yüzyıl düşüncesinin çölleşmesi, teknolojinin yükselmesiyle belirlenmiyor mu? Öyle bir teknoloji kullanımı ki, insan adına bir şey bulmak pek olası değil. Belli ellerde toplandı ve zor araçları içerdiği için insanlar bu bilgilere ulaşamamaktadır. Artık romanlarımız daha sığ, şiirimiz ölü, resmimiz tıkanmış, mimari yok olmuş durumda.

İnsanlar teknolojinin verdiği rahatlıkla hiçbir konu üzerinde düşünemez oldu. Bilim ve düşünce adamlarını yargılayan hukuk, teknolojinin insana karşı kullanılmasına sessiz kaldı. Felsefeciler gelişen teknolojinin ardından koşarak onu haklı çıkarmaya çalıştılar. Bütün bu hay huy içinde insan kayboldu ve doğal olarak da etik kayboldu. Gene bilim adamı bilgi, filozof düşünce üretmeye devam ediyor ama kitaplıklarında. Teknokratlara toplumun her alanındalar, etkisiz ve insansız bir halde; etraflarını çölleştirerek.

Bir dönemin "insan" anlayışını, o dönemin çoğunluğunun değerlendirmesinden çıkarabiliriz; o anda konuşan düşünürlerinden değil. Ancak bu bizi hiç hoş olmayan yerlere sürükler. Çünkü çoğunluğun değerlendirmesini yönlendirmek kolaydır; hemen ezberle değerlendirilmeye dönüşür ve toplumun bilincinde katılaşıp durgunlaşır. Geçmişe bağlılık haline gelen bilincaltı zaman içinde insanlarda "herşeyi" yapmaya hakları olduğu düşüncesini uyandırır; toplumsal düzeyde yöneticileri "insanlığın geleceği adına herşeyi yapmaya" götürür. Yapılan işler coşku düzeyinde ele alınır ve karşılanır. "Herşey" adına herşey birbiriyle karışır, insanlar soluklaşır, yüzlerini kaybeder.

Bilim adamından filozofuna, hukukçusundan idarecisine kadar herkes bilginin kullanımını üzerinde düşünmeye başlamadıkça ben umutsuz yaşama-ya devam edeceğim. Bilginin kullanımıyla ilgili etik kurallar geliştirilmediği müddetçe umutlu olmayacağım.

Siz umutlu olabilecek misiniz?

Nuri Savaş

Değerli Okurlar, görüşlerinizi en çok 400 kelimeyi geçmeyecek biçimde ve fotoğrafınızla birlikte "TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi, Forum Köşesi, Atatürk Bul. No:221 Kavaklıdere- Ankara" ya da "Forum Köşesi PK 52 Kavaklıdere 06100 Ankara" adresine, gönderebilirsiniz. Görüşler aktarıldıkça 3. şahısları suçlayıcı ifadelerden kaçınılmasını rica ederiz. Forum'da ve Serbest Kürsü'de yayımlanan okuyucu görüşleri Bilim ve Teknik dergisini bağlamaz.

Forum köşesine aşağıdaki telefon ve faks numaralarıyla da erişebilirsiniz:
Tel: (312) 468 53 00 / 1067 (Gülşün Akbaba) Faks: (312) 427 66 77